

УДК 069(1-4)+904:748 (33-21 Ольвія)

Пукліна Ольга Олександрівна
заступниця головного зберігача
Національний музей історії України
(м. Київ, Україна)
o_puklina@ukr.net

Olha O. Puklina
deputy chief collections curator
The National Museum of Ukrainian History
(Kyiv, Ukraine)

РОЗПИСНА ЧАША З ОЛЬВІЇ ІЗ ЗІБРАННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО МУЗЕЮ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ

OLBIA PAINTED CUP FROM THE NATIONAL MUSEUM OF UKRAINIAN HISTORY'S COLLECTION

Анотація

У зібранні Національного музею історії України зберігається фрагмент розписної чаші, знайденої в античному місті Ольвія (суч. с. Парутине Очаківського р-ну Миколаївської обл.). Розпис нанесений емалевими фарбами. Такі посудини були розповсюджені у 20-70-ті рр. I ст. н. е.

Ключові слова: Національний музей історії України, Ольвія, римський час, розписний скляний посуд

Summary

The collection of the National Museum of Ukrainian History contains the fragment of the painted cup, which was found in the ancient city of Olbia (now vil. Parutine, Ochakiv district, Mykolaiv region). The painting was made with enamel paints. Similar vessels were distributed in the 20-70 years of the first century AD.

Keywords: The National Museum of Ukrainian History, Olbia, Roman times, painted glass vessels

Серед розмаїття видів античних скляних виробів із Північного Причорномор'я привертає увагу група посудин римського часу, прикрашених різнобарвним розписом. Вперше вони стали об'єктом дослідження завдяки М. І. Ростовцеву, який проілюстрував цими виробами атлас "Античная декоративная живопись на юге России"¹, а також присвятив їм роботу "Стеклянные расписные вазы поздне-эллинистического времени и история декоративной живописи"². Згодом опубліковані предмети (піксида з покришкою, чаша із зображенням антилопи, фрагмент скляної посудини із зображенням півня з Ольвії, а також розписна амфора з Керчі) неодноразово використовувалися в роботах як вітчизняних, так і зарубіжних дослідників.

В Ольвії скляні розписні посудини римського часу представлені цілими формами та фрагментами. Зокрема, у фондах Національного музею історії України зберігається фрагмент нижньої частини чаші із прозорого темно-зеленого скла із залишками розпису зеленою фарбою у вигляді трьох крапок (розкопки 1936 р. на ділянці НГ; рис. 1).

Крім того, з розкопок Ольвійського городища та некрополя походять ще декілька знахідок, що належать до цієї категорії скляних виробів.

Чаша із прозорого скла із зображенням антилопи, куріпок і гірлянд із вплетеними листочками нині зберігається в Державному Ермітажі³. Її дно прикрашене розеткою з восьми червоних і жовтих листочків у обрамленні зелених крапок. Розпис нанесено емалевими фарбами.

Ще одна чаша із прозорого скла із зеленкуватим відтінком – із Одеського археологічного музею⁴. Залишки розпису не дозволяють відтворити цілісний малюнок. Найкраще він зберігся на дні, де має вигляд оливкової гілки, а також розетки із крапками навколо неї – такої ж, як на дні чаші з Ермітажу.

До таких чаш належить і фрагмент із прозорого зеленого скла із зображенням півня, опублікований М. Ростовцевим.

Фрагмент нижньої частини чаші із прозорого темно-зеленого скла перебуває у фондах Національного заповідника "Ольвія" (розкопки 1995 р. на ділянці Т-3). На ньому зберігся розпис у вигляді фрагмента червоного листочка та двох білих крапок.

Ще один фрагмент краю чаші із прозорого темно-зеленого скла з частиною малюнка, нанесеного жовтою і чорною фарбами, знайдений під час розкопок у 2010 р. на ділянці Р-25 (фонди Національного заповідника "Ольвія").

1 Ростовцев М. И. Античная декоративная живопись на юге России. Атлас. – Санкт-Петербург: Издание императорской археологической комиссии, 1913. – Т. 1. – Табл. LIX, А.

2 Ростовцев М. И. Стеклянные расписные вазы поздне-эллинистического времени и история декоративной живописи // ИАК. – 1914. – Вып. 54. – С. 22–24.

3 Кунина Н. З. Античное стекло в собрании Эрмитажа. – Санкт-Петербург: АРС, 1997. – Илл. 110–112, кат. 180.

4 Сорокина Н. П. Античное стекло в собрании Одесского археологического музея // Археологические исследования Северо-Западного Причерноморья. – Киев: Наукова думка, 1978. – С. 269, рис. 2, 1.

Найвідомішою серед таких виробів є розписна чаша з темно-зеленого скла, виявлена в 1936 р. в Локарно (Швейцарія)⁵. Відомий дослідник технології виробництва скла Вільям Гуденрат, вивчивши цей екземпляр, зробив цікаві висновки⁶. Техніка виготовлення подібних посудин передбачала декілька етапів. Спочатку видували краплеподібну заготовку під чашу. Потім її нижню частину розписували емалевими фарбами й обпікали у печі. Далі верхню частину відбивали, й посудина набувала форми чаші. Під краєм наносили гравійований поясок, який запобігав розтріскуванню скла під час шліфування краю посудини. Варто зауважити, що такий поясок є на всіх розписних чашах.

До цього типу виробів також належать кілька цілих чаш. Одна з них – із рослинним орнаментом, походить із Вітудурума (Швейцарія)⁷. Інша – з колекції Лувра, прикрашена розписом із зображенням битви пігмеїв⁸. Третя чаша разом із колекцією фрагментів подібних розписних посудин зберігається в Музеї скла в м. Корнінг (США)⁹.

Перелічені чаші та їхні фрагменти виготовлені в техніці вільного видування і датуються 20–70-ми рр. I ст.¹⁰. У типології К. Айсінгс вони виділені у форму 12¹¹. Однак питання щодо центрів виробництва таких посудин є дискусійним. Нині пріоритет зберігається за двома регіонами, в яких вони могли бути зроблені – Східне Середземномор'я або Північна Італія.

У Північному Причорномор'ї розписні скляні посудини вважаються рідкісними знахідками. Крім Ольвії, поодинокі цілі та фрагментовані екземпляри відомі у Пантікапеї¹². Знахідки таких виробів на Ольвійському городищі й некрополі свідчать про їх використання ольвіополітами як у побуті (як парадний столовий посуд), так і у поховальних обрядах. Крім того, розписні чаші мають вузьке датування, що робить їх надійними хроноіндикаторами.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. *Куніна Н. З.* Античное стекло в собрании Эрмитажа. – Санкт-Петербург: АРС, 1997. – 360 с.
2. *Сорокина Н. П.* Античное стекло в собрании Одесского археологического музея // Археологические исследования Северо-Западного Причерноморья. – Киев: Наукова думка, 1978. – С. 267–274.
3. *Ростовцев М. И.* Античная декоративная живопись на юге России. Атлас. – Санкт-Петербург: Издание императорской археологической комиссии, 1913. – Т. 1. – 112 ил.
4. *Ростовцев М. И.* Стекланные расписные вазы поздне-эллинистического времени и история декоративной живописи // ИАК. – 1914. – Вып. 54. – С. 1–26.
5. *Arveiller-Dulong V., Nenna M.-D.* Les verres antiques du musee du Louvre. – Paris: Musee du Louvre, 2005. – Vol. 2. – 680 p.
6. *Biaggio Simona. S.* I vetri romani provenienti dalle terre dell'attuale Catone Ticino. – Locarno: Armando Dado, 1991. – Vol. 1. – 406 p.
7. *Gudenrath W.* Enameled Glass Vessels, 1425 B.C.E. – 1800: The Decorating Process // JGS. – 2006. – Vol. 48. – P. 23–70.
8. *Isings C.* Roman Glass from Dated Finds. – Groningen, Djakarta: J.B. Wolters, 1957. – 185 p.
9. *Rutti B.* Beiträge zum römischen Oberwinterthur – Vitudurum 4. Die Gläser. – Zürich: Orell Füssli, 1988. – 240 s.
10. *Whitehouse D.* Roman Glass in The Corning Museum of Glass. – New York: Hudson Hills, 2002. – Vol. 2. – 368 p.

REFERENCES

1. *Kunina N. Z.* Antichnoye steklo v sobranii Ermitazha. – Sankt-Peterburg: ARS, 1997. – 360 s.
2. *Sorokina N. P.* Antichnoye steklo v sobranii Odesskogo arkheologicheskogo muzeya // Arkheologicheskiye issledovaniya Severo-Zapadnogo Prichernomoria. – Kiev.: Naukova dumka, 1978. – S. 267–274.
3. *Rostovtsev M. I.* Antichnaya dekorativnaya zhivopis na yug Rossii. Atlas. – Sankt-Peterburg: Izdanie imperatorskoy arkheologicheskoy kommissii, 1913. – T. 1. – 112 il.
4. *Rostovtsev M. I.* Steklyannyye raspisnyye vazy pozдне-ellinisticheskogo vremeni i istoriya dekorativnoy zhivopisi // IAK. – 1914. – Vyp. 54. – S. 1–26.
5. *Arveiller-Dulong V., Nenna M.-D.* Les verres antiques du musee du Louvre. – Paris: Musee du Louvre, 2005. – Vol. 2. – 680 p.
6. *Biaggio Simona. S.* I vetri romani provenienti dalle terre dell'attuale Catone Ticino. – Locarno: Armando Dado, 1991. – Vol. 1. – 406 p.
7. *Gudenrath W.* Enameled Glass Vessels, 1425 B.C.E. – 1800: The Decorating Process // JGS. – 2006. – Vol. 48. – P. 23–70.
8. *Isings C.* Roman Glass from Dated Finds. – Groningen, Djakarta: J.B. Wolters, 1957. – 185 p.
9. *Rutti B.* Beiträge zum römischen Oberwinterthur – Vitudurum 4. Die Gläser. – Zürich: Orell Füssli, 1988. – 240 s.
10. *Whitehouse D.* Roman Glass in The Corning Museum of Glass. – New York: Hudson Hills, 2002. – Vol. 2. – 368 p.

5 *Biaggio Simona. S.* I vetri romani provenienti dalle terre dell'attuale Catone Ticino. – Locarno: Armando Dado, 1991. – Vol. 1. – P. 63, Taf. 3, 4, Fig. 4, 5.

6 *Gudenrath W.* Enameled Glass Vessels, 1425 B.C.E. – 1800: The Decorating Process // JGS. – 2006. – Vol. 48. – P. 33–34.

7 *Rutti B.* Beiträge zum römischen Oberwinterthur – Vitudurum 4. Die Gläser. – Zürich: Orell Füssli, 1988. – Taf. 37.

8 *Arveiller-Dulong V., Nenna M.-D.* Les verres antiques du musee du Louvre. – Paris: Musee du Louvre, 2005. – Vol. 2. – P. 38, Cat. 16.

9 *Whitehouse D.* Roman Glass in The Corning Museum of Glass. – New York: Hudson Hills, 2002. – Vol. 2. – P. 253–258.

10 *Gudenrath W.* Enameled Glass... – P. 33.

11 *Isings C.* Roman Glass from Dated Finds. – Groningen, Djakarta: J. B. Wolters, 1957. – P. 27–30, Form 12.

12 *Куніна Н. З.* Античное стекло... – Кат. 178.

СПИСОК СКОРОЧЕНЬ

ИАК – Известия императорской Археологической комиссии
JGS – Journal of Glass Studies

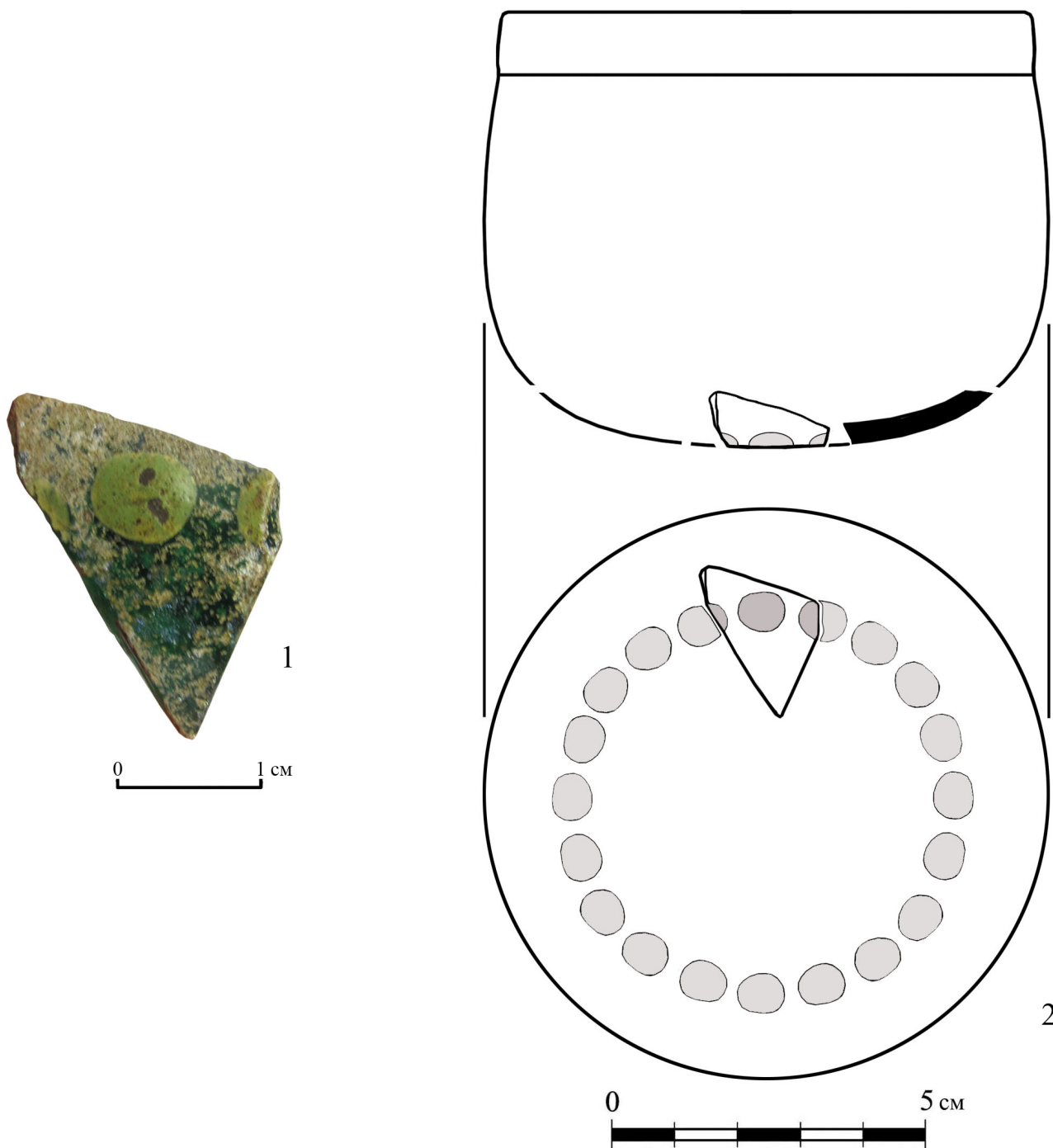

Рис. 1. Фрагмент розписної чаші з Ольвії в зібранні НМІУ